

BIBLIOGRAPHY

1. Bykovska O. V. Suchasni polozhennia teorii ta metodyky pozashkilnoi osvity / O. V. Bykovska // Mizhnarodnyi naukovyi forum : sotsiologhiia, psykholohiia, pedahohika, menedzhment : zb. nauk. prats. – K. : NPU im. M. P. Drahomanova, 2010. – Vyp. 2. – S. 171–180.

2. Vynohradova T. V. Metodyka provedennia treninhiv yak interaktyvnoi formy roboty z problem formuvannia navychok zdorovoho sposobu zhyttia / T. V. Vynohradova // Ped. skarbnytsia Donechchyny. – 2004. – № 2. – S. 17–18.

3. Zymivets N. V. Sotsialno-pedahohichni tekhnologii formuvannia vidpovidalnoho stavlennia do zdorovia v uchnivskoi molodi : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : 13.00.05 / Zymivets Nataliia Volodymyrivna. – Luhansk, 2008. – 20 s.

4. Lytovchenko O. V. Rol pozashkilnykh navchalnykh zakladiv u formuvanni svitohliadu ta tsinnisnykh oriantatsii uchniv / O. V. Lytovchenko // Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi :

zb. nauk. prats. – Kirovohrad : Imeks-LTD, 2015. – Vyp. 19. – Kn.1. – S. 330–340.

5. Osvita Zakarpattia u tsyfrakh i faktakh. 2016/2017 navchalnyi rik. : Dovidkovo-informatsiine vydannia. – Uzhhorod : KP «Uzhhorodska miska drukarnia», 2017. – 144 s.

6. Pustovit H. P. Pozashkilna osvita i vykhovannia : pidruchnyk / H. P. Pustovit. – K. : Pedahohichna dumka, 2013. – 272 s.

7. Pustovit H. P. Funktsionalna model osvity u vykhovannia uchniv u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh / H. P. Pustovit // Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : zb. nauk. prats. – Chernivtsi : Chernivetskyi nats. u-t, 2014. – Vyp. 689. – S. 113–132.

8. Syvokhop Ya. M. «Formuvannia navychok zdorovoho sposobu zhyttia uchnivskoi molodi v umovakh pozashkilnykh navchalnykh zakladiv». Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: Seriia «Pedahohika. Sotsialna robota». – 2011. – № 21. – S. 178–180.

Дата надходження до редакції: 13.03.2019 р.

УДК 37.07: 34.092

В'ячеслав ШИНКАРЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті представлено дослідження щодо виявлення рівня підготовленості вчителів закладів загальної середньої освіти до патріотичного виховання старшокласників. Обґрунтовано комплекс застосованих діагностичних методів, за допомогою яких у процесі контрольних зрізів було виявлено той чи інший ступінь прояву певного показника патріотичної вихованості. Описано результати роботи семінару-практикуму, спрямованого на оволодіння змістом, формами, засобами і методами патріотичного виховання старшокласників.

Ключові слова: заклади загальної середньої освіти, патріотичне виховання, старшокласники, вчителі.

В статті представлено исследование по выявлению уровня подготовленности учителей учреждений общего среднего образования к патриотическому воспитанию старшекласников. Обоснован комплекс применяемых диагностических методов, с помощью которых в процессе контрольных срезов была определена та или

иная степень проявления определенного показателя патриотической воспитанности. Описаны результаты работы семинара-практикума, направленного на овладение содержанием, формами, средствами и методами патриотического воспитания старшекласников.

Ключевые слова: учреждения общего среднего образования, патриотическое воспитание, старшекласники, учителя.

The article presents a study on the level of preparedness of teachers of institutions of general secondary education to patriotic education of senior pupils. The complex of applied diagnostic methods was substantiated, with the help of which in the process of control sections revealed one or another degree of manifestation of a certain indicator of patriotic upbringing. The results of the workshop-workshop, aimed at mastering the content, forms, means and methods of patriotic education of senior pupils, are described.

Key words: institutions of general secondary education, patriotic education, senior pupils, teachers.

Державотворчі процеси, які відбуваються в незалежній Україні упродовж останніх десятиліть, зумовили необхідність вирішення проблеми виховання національно-свідомих громадян, справжніх патріотів, відданих Вітчизні та спрямованих на плідну працю в ім'я рідного народу.

Наразі проблема національно-патріотичного виховання особливо актуальна. Це пояснюється тим, що раніше національно-патріотичному вихованню приділялося чимало уваги, проте особливої необхідності в цьому не було, адже діти з малих років знали суть поняття «Батьківщина», «Вітчизна». Особливу роль у становленні національно-патріотичних цінностей дітей та молоді відіграє вчитель, тому нині Україні потрібні фахівці нової формації із конкурентоспроможним рівнем кваліфікації для досягнення єдиної мети – формування гармонійно розвинутої та патріотичної вихованої особистості.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проаналізувавши наукові дослідження останніх років з означеної проблеми, можемо стверджувати, що підготовці фахівців нової формації присвячено роботи А. Богуш, Т. Величко, А. Залізняк, О. Кононко, Н. Лисенко, І. Підлипняк, О. Поліщук, А. Сиротенко та ін.

Низка науковців (І. Бех, Г. Васянович, І. Карпова, Л. Качинська, М. Красовицький, В. Матяшук, О. Петегирич, І. Підласий, М. Рагозін, А. Розенберг, Г. Сорока, О. Сухомлинська, І. Фрига та ін.) вказує на необхідність виховання сучасного молодого покоління в національно-патріотичному руслі.

Мета статті – окреслити основні шляхи формування готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до патріотичного виховання старшокласників.

Виклад основного матеріалу. У сучасному українському науковому дискурсі поняття патріотизму має широкий спектр тлумачень, що відображає інтегральність означеного явища, це, зокрема, «любов до Батьківщини, відповідальність за її долю і готовність служити її інтересам, а в разі потреби – самовіддано боронити здобутки свого народу» [4, с. 213].

Соціально-філософський вимір патріотизму сучасного українського суспільства вивчала О. Коркішко. Дослідниця зауважує, що патріотизм є елементом системи духовних цінностей людини, не дається їй із народження, а формується під впливом соціуму. Будь-яка історична епоха мала відповідну форму патріотизму, яка визначалася суспільними відносинами, що панували на той час [3, с. 13].

І. Харламов розглядає патріотизм як взаємопов'язану сукупність етичних відчуттів і особливостей поведінки, що включає любов до Батьківщини, активну працю на благо своєї країни, підтримку і поглиблення трудових традицій і звичаїв народу, дбайливе ставлення до історичних пам'яток країни, любов до рідних місць, прагнення до зміцнення честі й гідності Вітчизни, готовність і вміння її захищати, військову хоробрість, мужність і самовідданість, братерство і дружбу народів, нетерпимість до расової й національної неприязні, пошану звичаїв та культури інших країн і народів, прагнення до співпраці з ними [5, с. 75].

Зважаючи на вищезначене, нами було проведено експериментальне дослідження, зміст та суть якого розглянемо нижче.

До констатувального і формувального експерименту було залучено загальноосвітні школи I – III ступенів м. Дніпра та Дніпропетровської області. Загалом в експерименті взяли участь 45 учителів, які викладають у старших класах.

Комплекс застосованих нами діагностичних методів, як-от: анкетування, тестування, бесіди, інтерв'ю, творчі завдання, різноманітні опитування, у процесі контрольних зрізів мав на меті виявити той чи інший ступінь прояву певного показника патріотичної вихованості вчителя.

Із метою виявлення рівня підготовленості вчителів старших класів до роботи щодо патріотичного виховання старшокласників нами було проведено тестування, що дало змогу визначити ступінь сформованості громадянських і патріотичних якостей учителів. Так, 7 % опитаних вважають, що «кожна нація має свої звичаї, які виробилися упродовж кількох років», 6 % – «багатьох століть», 12 % – «одного століття». Ці цифри відображають низький рівень обізнаності педагогів у деяких характеристиках патріотичного виховання. Щодо елемента соціальної й культурної спадщини, який передається наступним поколінням і зберігається протягом тривалого часу в суспільстві, то його як традицію ідентифікували 37,2 % респондентів. Близькі до істини відповіді були отримані нами у 28 % опитуваних.

Таким чином, результати дослідження свідчать про недостатнє розуміння значною кількістю вчителів сутності патріотичного виховання, що негативно відображається на процесі виховання. Так, із 52 учителів, які викладають у старших класах й уроки яких ми відвідали, лише 18 % готові до систематичної роботи з патріотичного виховання старшокласників; 18,1 % із них ураховують вікові та індивідуальні особливості під час патріотичного виховання; 14,7 % – застосовують на уроках міжпредметні зв'язки; 11,4 % – використовують засоби інформаційних технологій. При цьому більшість педагогів (78 %) практикують такі форми роботи, як читання на уроці, запис текстів під диктовку, що, безперечно, не викликає у старшокласників пізнавального інтересу до патріотичного виховання.

Причини недостатнього рівня підготовленості вчителів до систематичної й цілеспрямованої роботи щодо патріотичного виховання старшокласників слід шукати в недостатньому використанні потенціалу навчальних предметів, які вони викладають, відсутності науково-обґрунтованих методик і набору дидактичних засобів (підручників, навчальних посібників, аудіо- та відеовізуальних засобів), що забезпечують підтримку в практичному оволодінні старшокласниками народними знаннями, вміннями, навичками й творчому їх використанні в пізнавальній діяльності.

Наступний етап дослідно-експериментальної роботи мав на меті підготовку вчителів до патріотичного виховання старшокласників. Щодо цього для означеної категорії педагогів нами було розроблено та проведено семінар-практикум на тему «Теорія і методика патріотичного виховання старшокласників» (54 год), який спрямовувався на оволодіння сутності, змісту, форм, засобів і методів патріотичного виховання означеної категорії дітей та передбачав вирішення таких завдань:

- формування поваги до таких цінностей, як справедливість, повага до старших, відповідальність, чесність; утвердження гуманістичної моралі;

- створення сприятливих умов для самореалізації старшокласників відповідно до їхніх можливостей та інтересів;

- формування шанобливого та толерантного ставлення до інших традицій та культур;

- утвердження почуття патріотизму та відчуття приналежності до українського народу і рідної землі;

- формування відповідальності та соціальної активності; вміння бути демократичним та готовим до участі в процесах самоврядування;

- формування фізичної та психологічної готовності до конституційного та громадянського обов'язку перед Державою; розвиток мотивації до військової служби;

- формування правової та політичної культури; утвердження поваги до законодавства, Конституції України, державної мови та символіки.

Під час занять учителі старших класів не лише мали на меті оволодіти знаннями з теорії патріотичного виховання старшокласників, але й навчитися використовувати отримані знання на практиці.

Розглянувши теоретичні розробки О. Василенко та А. Єрмоли, у процесі реалізації програми семінару ми використовували різні форми занять, які дали змогу педагогічним працівникам бути активними суб'єктами освітнього процесу. Під час спільної розумової діяльності в процесі вивчення теоретичного матеріалу щодо проблеми патріотичного виховання старшокласників в умовах модернізації суспільства нами було застосовано порівняння, зіставлення та узагальнення знань, змістовне групування матеріалу, а також встановлення зв'язків між поняттями. Обговорення актуальних проблем патріотичного виховання сприяло ознайомленню учасників із різноманітними поглядами на означене питання, виявленню прогалин у власних знаннях, що насамперед активізувало пізнавальні потреби педагогів. Навчальне спілкування на семінарських заняттях стимулювало комунікативну активність учителів, формувало в них уміння обґрунтовувати свою думку, переконувати, доводити власні погляди. Водночас таким чином у процесі аналізу відповідей та виступів своїх колег виховувалася повага до інших поглядів, розвивалося вміння визнавати свої помилки, приймати раціональні та конструктивні думки інших.

Результати дослідження. Проведений нами кількісний та якісний аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи дає змогу зробити висновки, що впроваджений семінар-практикум для учителів старших класів сприяє досягненню педагогами експериментальних груп здебільшого достатнього рівня сформованості досліджуваної якості; у контрольних групах суттєвих і статистично значущих змін щодо цього не відбулося. Натомість в експериментальних групах збільшилася кількість учителів із високим (на 17,5 %) та достатнім (на 28,2 %) рівнями патріотичної вихованості завдяки зменшенню (на 45,6 %) педагогів із показниками середнього й низького рівнів.

Висновки. Таким чином, у процесі проведення семінару-практикуму на тему «Теорія і методика патріотичного виховання старшокласників», спрямованого передусім на учителів старших класів, нами було виявлено тенденцію до позитивних змін. На нашу думку, означена форма роботи дає змогу частково реалізувати завдання післядипломної освіти та забезпечити організаційно-методичну підтримку учителів старших класів. Метою проведення навчальних семінарів була активізація самої роботи педагогів щодо вивчення додаткової психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми організації патріотичного виховання старшокласників на сучасному етапі; спонукання учителів до більш глибокого осмислення теоретичних проблем, застосування теоретичних знань у практиці патріотичного виховання; розвиток здібностей до аргументування власних думок, ведення діалогу та дискусії з означеної проблеми. Ми намагалися створити атмосферу співпраці, взаєморозуміння, довіри та навчити учасників семінару користуватися джерелами різного типу, аналізувати отриману інформацію, порівнювати різні підходи та думки, робити висновки й обговорювати їх. Ці вміння, на нашу думку, є надзвичайно важливими для забезпечення в подальшій практиці патріотичного виховання суб'єкт-суб'єктного характеру педагогічного спілкування вчителя та старшокласників, яке характеризується особистісною орієнтацією співрозмовників, рівністю психологічних позицій, готовністю прийняти думку співрозмовника.

Перспективи подальших розвідок. Розроблення семінару-практикуму для учителів старших класів не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми та створює передумови для подальших наукових пошуків її вирішення, зокрема, подальшого дослідження потребує розробка структурно-функціональної моделі патріотичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Исламшина Т. Г. Кризис полиэтнического общества и возрождение этнических ценностей : автореф. дисс. на соискание уч. степени докт. социал. наук / Т. Г. Исламшина. – Уфа, 1993. – 38 с.
2. Кон И. С. Психология предрассудка / И. С. Кон // Новый мир. – 1969. – № 9. – С. 186–193.
3. Коркішко О. Г. Патріотичне виховання молодших школярів : методичні рекомендації вчителям початкових класів, вихователям груп подовженого дня, організаторам виховної роботи / О. Г. Коркішко ; за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : Вид. центр СДПУ, 2016. – 38 с.
4. Скуратівський В. Патріотизм / В. Скуратівський // Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002. – С. 213.
5. Харламов И. Ф. Педагогика : учеб. пособие для вузов / И. Ф. Харламов. – М. : Гардарики, 2017. – 520 с.

Дата надходження до редакції: 15.02.2019 р.